

HORIZON-TAAL

mei - juni 2020

Jaargang 52 - nummer 303

Esperanto kaj la kronviruso
Telegram: senpaga tujmesaĝilo

www.esperanto.be

Met steun van de Vlaamse Gemeenschap

INHOUD

Ten geleide	3
Angolo en niaj vejnoj – imitinda evento en Bruĝo	4
Seminario en VUB pri interlingvistiko kaj planlingvoj	5
La Helsinki-iniciato por plurlingveco en la scienca komunikado	6
Opstap naar meertaligheid	7
Telegram: senpaga tujmesaĝilo tute en Esperanto!	9
Novaj beneluksaj novaĵkanalo kaj fotokanalo	11
Kronviruso	12
PIV-ido: vasta vortaro Esperanto-nederlanda	13
Krucvortenigmo	14
Dyslexie en Esperanto	15
Recenzo: Claudio Magris: La muzeo de milito	17
Internacia tago por elimino de rasa diskriminacio: UEA-ILEI-mesaĝo	18
Vivo de Zamenhof – ĉapitro 7	19

Tweemaandelijks tijdschrift, uitgegeven door de Vlaamse Esperantobond vzw

52ste jaargang mei-juni 2020. Verschijnt de 1ste van elke oneven maand.

Overname van artikelen is vrij op voorwaarde dat de bron wordt vermeld en een exemplaar aan de redactie wordt gestuurd.

Redactie: Piet Glorieux @ horizon.taal@esperanto.be www.esperanto.be/horizontaal

Tekstopmaak: Yves Nevelsteen yves.nevelsteen@gmail.com

Clubactiviteiten: Katja Lödör lodorkatja@skynet.be

Werken mee aan dit nummer: Petro Desmet', Andries Hovinga, Kris Panis, Kristin Tytgat e.a.

Administratie en verantwoordelijke uitgever

✉ Vlaamse Esperantobond vzw • Lange Beeldekenstraat 169, BE-2060 Antwerpen

☎ 03 234 34 00 @ financo@fel.esperanto.be www.esperanto.be/fel/nl

BE0419 028 122 • RPR Antwerpen • KBC: IBAN BE31 4025 5105 3155, BIC: KREDBEBB

bpost: IBAN BE66 0000 2653 3843, BIC: BPOTBEB1

Abonnement: 30 euro per jaar (6 nummers)

Advertentietarieven:

	1-malig	3-malig*	6-malig*
1/1 pagina	257	625	1000
1/2 pagina	150	375	600
1/3 pagina	110	275	440
1/4 pagina	80	200	320
1/8 pagina	55	140	220
1/12 pagina	30	75	120

Alle prijzen zijn in euro.

* Inlassing van 3x dezelfde advertentie van een drukklaar geleverd exemplaar
Btw-tarief van 21% op deze tarieven.

TEN GELEIDE

Ik durf het bijna niet te schrijven, maar in coronatijden is er naast de groep van ‘helden’ (dokters, verplegend personeel, vuilnismannen, winkelmedewerkers enz...) die het beste van zichzelf geven, een groep van gelukkigen met – soms noodgedwongen – meer vrije tijd. Er zijn tal van manieren om je nuttig te maken. Als je familie, burens of andere mensen uit je omgeving niet meteen kan helpen, kan je je misschien nuttig maken met... vrijwilligerswerk ‘vanuit je kot’ voor Esperanto. In dit nummer worden je enkele ideeën aangereikt. Misschien geeft het je inspiratie.

Omwille van deze bijzondere tijden verschijnt er in dit nummer uitzonderlijk geen activiteitenkalender. Maar sommige clubs houden wel ‘virtuele’ bijeenkomsten, die je dan via Zoom kan bijwonen. Deze organiseert men bij de Antwerpse club La Verda Stelo (zie hieronder), maar ook in Brussel, Leuven en Gent. Hou Eventa Servo in de gaten, waar je een overzicht kan vinden van diverse ‘virtuele’ bijeenkomsten wereldwijd. Er is leven tijdens corona... maar vooral hopelijk erna.

Piet Glorieux

In deze quarantainetijd kom je nog eens ergens. Vrijdagavond was ik in Antwerpen en zondagmiddag in Amsterdam. Nou ja, virtueel dan natuurlijk. Fysiek ben ik het hele weekend thuisgebleven.

In de lokale Esperantoclub van Antwerpen luisterde ik vrijdagavond naar een lezing over de mogelijkheden van het chatprogramma Telegram. Veel met name jonge Esperantosprekers maken gebruik van dit chatprogramma (www.telegramo.org). Tijdens de bijeenkomst van La Amsterdama Rondo zondag vertaalden we gezamenlijk een column naar het Esperanto.

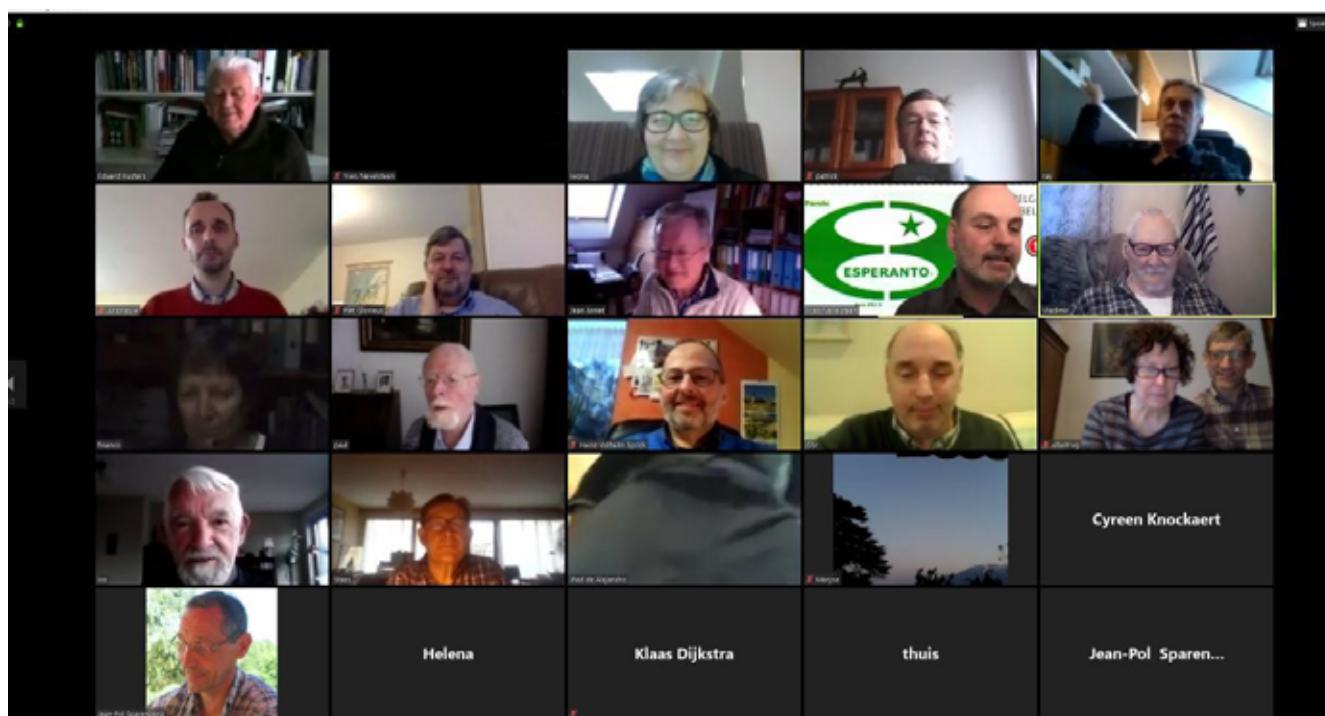
Voor Esperantosprekers waren landsgrenzen toch al niet zo belangrijk. Nu de gebruikelijke lokale

Esperantobijeenkomsten lokaal even niet mogelijk zijn, worden clubbijeenkomsten gewoon online wereldwijd voortgezet. Iedereen uit de hele wereld kan eraan deelnemen. Nationaliteiten zijn niet belangrijk. We verstaan elkaar prima. De voertaal is vanzelfsprekend Esperanto.

Je kan bij wijze van spreken de klok rond Esperantobijeenkomsten online bijwonen, via programma's als Zoom of Jitsi Meet. Je begint bijvoorbeeld met een bijeenkomst in Australië en eindigt aan het eind van de dag in Amerika. De internetbijeenkomsten (*reta* of *enreta* in het Esperanto) heb je in deze internationale kalender voor het uitzoeken:

www.eventaservo.org/reta

Andries Hovinga

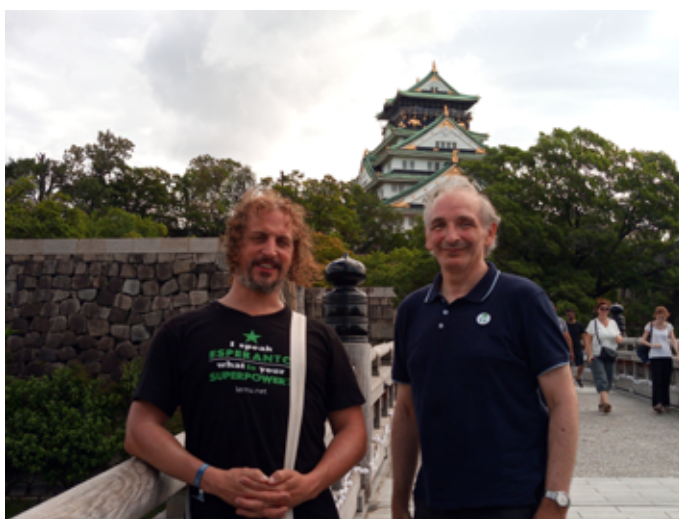
ANGOLO EN NIAJ VEJNOJ... IMITINDA EVENTO EN BRUÛO

Dimanĉon la 16an de februaro okazis interesa evento en Bruĝo. En la agrabla renkontiĝejo Hof van Waterliet Heidi Goes kaj Abel prizorgis programon kiu alproksimigis la publikon diversmaniere al Angolo. La programo estis samtempe informa, distra kaj korvarmiga. Unue Heidi mallonge prezentis la landon, pli precize la izolitan provincon Kabinda kie Abel loĝas kaj kie ŝia instru-agado okazas. Post la paŭzo sekvis poezi- kaj muzikprogramo. Heidi deklamis, kun muzika akompano de Abel, pecojn el la esperantigita poemaro “Brulo kaj ritmo” de Antonio Agostinho Neto, la unua prezidanto de la sendependa Angolo. Belega kombino, la sentplena deklamado kaj la fona muziko de Abel. Poste estis la vico de Abel kiu sole kantis en diversaj lingvoj, plejparte en la portugala, la ĉefa pontlingvo de Angolo, sed ankaŭ en kelkaj afrikaj lingvoj. La publiko ĝuis, kunkantante de tempo al tempo. Resume, sukcesa evento kiu eĉ allogis kelkajn ne-esperantistojn. Imitinda!

Piet Glorieux

REIS NAAR JAPAN DANKZIJ ESPERANTO

Emiel Vanderfeesten en Ben Indestege zijn eind vorig jaar naar Japan geweest. Ze hebben daarover een voordracht gegeven in de Limburgse Esperanto-club. De bedoeling was om de mensen te laten kennismaken met de mogelijkheden van het Esperanto via Pasporta Servo en Amikumu. De voordracht werd daarom in het Nederlands gehouden. Er waren meer dan 70 aanwezigen! Emiel en Ben willen opnieuw naar Japan vertrekken vanaf 1 september tot ongeveer 23 september. Ze plannen om daar het Japana Esperanto Kongreso te kunnen meepikken (20 tot 22 september). Geïnteresseerden die mee willen gaan, kunnen zich bij hen aanmelden.

STEUN VOOR BENELUX-PROJECT

Het Benelux-congres 2019 in Charleroi was een succes, ook financieel. Tijdens de laatste algemene vergadering van APE (Association pour l'Espéranto – Waalse Esperantokoepel) werd daarom beslist dat de winst zou worden besteed aan drie doeleinden: een derde gaat naar APE, een derde is bestemd voor toekomstige Benelux-congressen en nog een derde (475 €) is bestemd voor de promotie van Esperanto in de Benelux.

Het geld zou beschikbaar zijn voor iemand in de Benelux die een project heeft voor de promotie van onze taal. Elk initiatief dat meer bekendheid kan geven aan Esperanto in de Benelux komt ervoor in aanmerking: informatiestand, voordracht, betaalde advertentie op sociale media, verspreiding van een brochure over Esperanto enz...

Heb je een idee, een project? Neem contact op met Valère Doumont (doumontvalere@yahoo.fr).

SEMINARIO EN VUB PRI INTERLINGVISTIKO KAJ PLANLINGVOJ

La 21an de februaro 2020 la Vrije Universiteit Brussel (VUB - Libera Brusela Universitato) organizis seminarion pri interlingvistiko kaj planlingvoj. Sub la gvido de dr. Wim Vandebussche, profesoro de lingvistiko, Philipp Bekaert iniciatis la seminarion kunlabore kun Kristin Tytgat.

D-ro Federico Gobbo de la katedro interlingvistiko kaj Esperanto de la Universitato de Amsterdamo donis tre klerigan enkondukan prelegon en la mondon de la planlingvoj. Post la kafaŭzo Adam Brooking prezentis en fulmokurso Esperanton, la plej sukcesan planlingvon. Poste ni debatis en kvar laborgrupoj pri la rolo de neŭtrala mondlingvo.

Sesdeko da studentoj kaj docentoj ĉeestis la seminarion. Ili ĉiuj estas lingvistoj kaj tre atente sekvis la prelegon. Poste ili fulme kaj entuziasme respondis la demandojn de la fulmokurso, majstre gvidata de Adam Brooking kun la helpo de Jean-Pol Sparenberg.

Dum la debato venis multe da interesaj demandoj kaj pozitivaj reagoj al la iniciato. Je la fino la publiko

havis la okazon rigardi Esperanto-librojn kaj ricevi broŝurojn kun la helpo de Nikolao De Buyl. Por sukcesigi la aranĝon, la Brusela Esperantista Grupo aktive kunlaboris kun la VUB-organizantoj.

La laborlingvo de la seminario estis la angla ĉar inter la ĉeestantoj estis multaj eksterlandaj studentoj. Nur la fulmokurso estis rekte en Esperanto.

La 19an de marto la Université Libre de Bruxelles (ULB - Libera Brusela Universitato) organizos konferencon pri Esperanto. Jen la ligilo www.mallonge.net/esperanto-ulb-2020

Tiumaniere estos bela ekvilibro inter la informado pri Esperanto de la bruselaj studentoj en la du lingvogrupoj. [*NDLR: pro la kronviruso, la dua evento ne okazis*]

La celo estonte estas organizi tagmeze en la studenta manĝejo de ambaŭ universitatoj je difinitaj tagoj babilrondojn en Esperanto, paralele al tiuj en la aliaj fremdaj lingvoj.

Kristin Tytgat, VUB

LA HELSINKI-INICIATO POR PLURLINGVECO EN LA SCIENCA KOMUNIKADO

Finnlando ne nur uzas universalajn kongresojn sed ankaŭ estas lulilo de alvoko pri multlingveco en la scienca komunikado. Ankaŭ vi kiel Esperantisto, havanta rajton je informoj pri sciencaj rezultoj, povas subskribi. Vidu www.helsinki-initiative.org/eo

Esplorado estas internacia. Tiel estu! Multlingveco vivtenas esploron kiu loke gravas! Ĝin protekti estas nia tasko! Disvastigi esplorrezultojn en via propra lingvo efikas. Tion ni subtenu! Interagi kun la socio kaj dividi scion ekster la kadrojn de la scienca komunumo estas grava. Tio subtenindas! La infrastrukturo por scienca komunikado en la diversaj naciaj lingvoj estas fragila. Ni ne rajtas perdi ĝin!

La subskribintoj de la Helsinki-iniciato por plurlingveco en la scienca komunikado subtenas la jenajn rekomendojn akceptendaj de politikistoj, universitatoj, esplorinstitucioj, institucioj sponsorantaj esploron, bibliotekoj kaj esploristoj.

1. Subteni la disvastigon de esplorrezultoj plene profite al la socio

- Certigu, ke esplorantoj ricevu rekompencojn por disvastigo de esplorrezultoj ekster la kadrojn de la scienca komunumo kaj por interagado kun la prizorgantoj de tradicio, kulturo kaj socia vivo.
- Certigu, ke ekzistu samrajta aliro al esplorbazita scio en multnombraj lingvoj.

2. Protekti la nacian infrastrukturon por la publikigo de loke grava esplorado

- Certigu, ke publikutilaj sciencaj revuoj kaj eldonejoj disponu kaj pri sufiĉaj rimedoj kaj pri la necesa subteno por povi garantii altan nivelon de kvalilkontrolo kaj honesteco en la esplorado.
- Certigu, ke naciaj sciencaj revuoj kaj eldonejoj disponu pri sufiĉe kontrolita kaj sekura maniero aliri Open Access [Liberan Aliron].

3. Subteni lingvan multspececon en la pritaksado kaj sponsorado de esplorado

- Certigu, ke pritakso de la kvalito de esplorkomunikado fare de fakuloj okazu sen konsidero de la publikiga lingvo aŭ de la publikiga kanalo.

- Certigu, ke fakaj artikoloj kaj libroj en sistemoj de indeksdonanta pritaksado estu traktataj samrajte sen konsidero de la uzita lingvo.

La Helsinki-iniciato por plurlingveco en la scienca komunikado estas iniciata de Tieteellisten Seurain Valtuuskunta (TSV) [Federacio de Finnaj Asocioj de Sciencistoj], Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta (TJNK) [Konsila komisiono pri informado al la publiko], Suomen tiedekustantajien liitto [Finna Asocio de Sciencaj Eldonistoj], Universitets- og høyskolerådet (UHR) [Norvega Konsilio pri Universitatoj kaj Altlernejoj] kaj projekto de COST [Eŭropa Kunlaboro en la kampoj de scienco kaj teknologio] “Eŭropa Reto por Esplorprijugado en Sociaj kaj Mensaj Sciencoj” (ENRESSH).

La kampanjo “In all languages” [en ĉiuj lingvoj] estas voksignalo al la politikistoj, universitatoj, esplorinstitucioj, institucioj sponsorantaj esploron, bibliotekoj kaj esploristoj subteni la plurlingvecon en la scienca komunikado. Partoprenu! Afiŝu ĉe Twitter kaj/ aŭ Facebook vian deklaron aŭ filmeton montranta vian subtenon por plurlingveco en la scienca komunikado, kompreneble kun la signo #InAllLanguages ĉe Twitter kaj la titolo “InAllLanguages” ĉe Facebook.

Tradukita de Peter Weide

OPSTAP NAAR MEERTALIGHEID

In een vorig nummer hebben we al bericht over Akcelilo al Multlingveco, een project met steun van de EU om leerlingen van de basisschool sneller vreemde talen te doen leren. Aan het project hebben de beste specialisten uit de Esperantobeweging meegewerkt samen met niet-Esperantodeskundigen en enkele scholen. Sinds februari is het project, waaraan 26 maanden gewerkt is, af en staat de website met het leermateriaal online.

MLA is, kort samengevat, een compleet onderwijs-pakket voor een initiatie-leerobject, dat in essentie beoogt om het aanleren van vreemde talen op scholen te versnellen. MLA als kennismaking met vreemde talen, is toegepast Esperanto voor achtjarigen, dat de basiselementen van de structuur van talen voor kinderen begrijpelijk maakt. En, niet minder belangrijk, het project is zo uitgewerkt dat het gebruikt kan worden door om het even welke docent van vreemde talen op scholen, zonder voorkennis van Esperanto. De instructies die hij vindt op de website in zijn eigen taal bieden alles wat hij nodig heeft. De website heeft al een versie in het Engels, het Duits, het Kroatisch, het Sloveens, het Slovaaks en het Bulgaars. Bijna af (en bijna praktisch bruikbaar) zijn de versies in het Frans, het Spaans en het Portugees. Hoewel het project opgezet is in het kader van de Europese Unie, die het financierde als onderdeel van het Erasmus+-programma, is het ook beschikbaar voor iedereen in de wereld.

Het meest waardevolle aan dit project is dat het zeer jonge kinderen toelaat om, zonder specifieke voorbereiding, Esperanto (of althans de basis ervan) te leren in lagere scholen. Voor hen in het bijzonder bestond er nog geen dergelijke leermethode. Het is gebaseerd op de resultaten van de *Zagreba metodo* [methode van Zagreb], die vertrekt vanuit een wetenschappelijk onderzoek naar de meestgebruikte stammen in Esperanto. Deze methode maakt het mogelijk om kinderen op een praktijkgerichte en speelse manier kennis te laten maken met alle essentiële elementen van de structuur van een taal.

Zoals ik al in vorige artikels schreef, werden tijdens het project diverse statistieken getrokken en testen afgenomen die aantoonde dat ouders, docenten en kinderen zeer tevreden waren over het MLA-leren en er graag mee verder zouden gaan, op zijn minst in de scholen waar het experiment plaatshad (Vraca – Bulgarije, Šentilj – Slovenië en Zagreb – Kroatië). Ook bleek uit de enquêtes welke kennis kinderen nu hebben van metataalstructuren in het algemeen en welke pedagogische methodes zij meer of minder verkiezen.

Ook zeer belangrijk was de samenwerking via het project tussen echt uitstekende specialisten – esperantisten – wat aantoonde dat wij beschikken over grootse menselijke competenties, want de belangrijkste werktal was – afgezien van het Engels – Esperanto. Onze grote specialist computerlinguïstiek, dr. Eckhard Bick uit Denemarken, maakte een totaal nieuw cursusonderdeel voor Esperanto-onderwijs: het inschakelen van de computer om zinnen voor oefeningen te genereren. Ons heel competente webdesignteam Studio Gaus werkte erg goed samen met iedereen en realiseerde de website die essentieel is voor het project. Onze specialisten van Interkulturo in Maribor die het project opstelden, deden het uitstekend zodat het projectvoorstel aanvaard werd. Maja Tišljarič en ikzelf coördineerden het geheel. E@I-deskundigen en docenten van de drie vermelde scholen leverden hun bijdragen op professionele wijze. Heel belangrijk was het aandeel van professor Alja Lipavič Oštir van de universiteit van Maribor, die de testen en statistieken ontwierp waarmee de resultaten van de MLA-onderwijs-experimenten in drie basisscholen werden beoordeeld. Ik moet ook de belangrijke bijdrage vermelden van andere esperantisten die elk op hun eigen manier een grote hulp waren: dr. Seán Ó Riain die de Engelse teksten nalas, dichter Miguel Gutierrez Aduriz die liedjes maakte voor de lessen, en meerdere anderen.

Dit toont aan dat het mogelijk is om erg professionele dingen te realiseren door samenwerking tussen diverse specialisten, maar ook dat dit niet mogelijk is zonder geld. Amateurs doen en kunnen veel doen, maar een dergelijk project realiseren is alleen mogelijk door een groot aantal teams van grote, competente specialisten.

Ten slotte wil ik zeggen dat de bal nu in het kamp van de Esperantobeweging ligt. Het zou kunnen dat niemand zich nog bekommert om de resultaten en dat het een van de vele interessante maar niet direct belangrijke pogingen was om iets te veranderen aan het onderwijs. Ofwel zien wij, de beweging, het belang in van dit instrument dat indirect Esperanto kan introduceren in scholen. Het is geen Esperanto-onderwijs om de beweging te versterken, maar een hulpmiddel om het aanleren van vreemde talen te versnellen. Om die reden kan het relatief gemakkelijk ingang vinden in scholen, want we moeten de leidinggevendenden van scholen er niet van overtuigen om hun goedkeuring te geven aan dit leerobject – de meesten zullen direct inzien dat het een nuttig instrument is voor scholen. Anderzijds brengt men tijdens het werken met het materiaal ook een internationale samenwerking tot stand tussen kinderen rond taal. Door uitwisselingen en ontmoetingen brengen ze de aangeleerde materie in de praktijk, maar ze maken zich ook typische Esperantodoelen eigen zoals het samenwerken met anderen, en het vereist van de scholen ook dat ze ermee verdergaan, maar niet meer als opstap naar talen leren maar om met de wereld contacten te leggen. Dit is het contactadres voor MLA: www.lernu.net/eo/instruado

Het leermateriaal is nu volledig vertaald in acht talen en grotendeels in twee andere. Behalve vertalers binnen de partnerorganisaties van het project, bedanken we hartelijk de esperantisten-vrijwilligers die hielpen bij het vertalen van het materiaal in vier talen, meer dan in feite noodzakelijk was volgens het projectcontract. Een bijzondere dank zijn we verschuldigd aan Mariana Evlogieva, die de Bulgaarse projectpartner, de school in Vraca, bijstond omdat ze zelf niet kon instaan voor de vertaling van het materiaal en waar in dat geval voor een kwaliteitsvolle vertaling uit het Esperanto werd geopteerd. Het niveau van de vertaling naar het Bulgaars zou onvoldoende hoog geweest zijn indien het vertaald was geweest door niet-esperantisten uit het Engels.

Zlatko Tišljarić
(uit *Eŭropa Bulteno* n-ro 200, Februaro 2020)
(vertaling: Piet Glorieux)

GEZOCHT: ervaren Esperanto-gebruikers voor vertaling MLA-website

Bedoeling is dat we op relatief korte termijn de vertaling afwerken van de 'Multlingva Akcelilo'-website. Dit is een onderdeel van de website lernu.net (lernu.net/nl/instruado). Zoals je in bovenstaand artikel kan lezen, staat de website met het leermateriaal op punt en kan men die, indien vertaald, uitrollen naar scholen.

Het zou goed zijn mocht dit kunnen gebeuren voor de start van het nieuwe schooljaar.

Deze coronacrisistijden zijn misschien een opportuniteit, meer vrije tijd (?), om die taak versneld tot een goed einde te brengen. In principe kan iedere kandidaat-vertaler er op eigen houtje aan beginnen, maar liever dan het in verspreide slagorde te doen, denk ik dat het goed is dat er enige coördinatie is. Dit is niet alleen belangrijk voor de eenvormigheid van de vertaling maar ook voor het 'moreel van de vertaal-troep' – onderlinge aanmoediging bijvoorbeeld.

Ik verwelkom ook graag mensen met ervaring in de wereld van het basisonderwijs – zelfs niet-esperantisten, familie van, kennissen – die vertrouwd zijn met pedagogische terminologie. De site is immers bedoeld voor leerkrachten van het basisonderwijs. Ook mensen met een gemiddelde kennis van Esperanto maar vertrouwd met tekstrevisie mogen zich aanmelden.

Indien u kandidaat bent, gelieve contact op te nemen met mij: piet.glorieux@gmail.com.

PROJEKTOJ

TELEGRAM: SENPAGA TUJMESAĜILO TUTE EN ESPERANTO!

Robin van der Vliet ekde fine de 2015 tradukas la tujmesaĝilon Telegram al Esperanto. En 2018 nova tradukejo estis lanĉita, kun Esperanto. Komence de aprilo 2020 la tradukskipo sukcesis finpretigi la tradukon de ĉiuj disponeblaj versioj. Temas pri 14 196 frazoj!

Telegram estas senpaga nuba tujmesaĝilo. Uzantoj povas per ĝi retbabili, sendi voĉmesaĝojn kaj interŝanĝi bildojn, filmetojn, movbildojn, glumarkojn kaj ĉiajn dosierojn. Ĝi estas disponebla por poŝ-

telefonoj (Android, iOS) kaj komputiloj (Windows, macOS, Linux). Telegram flue sinkronigas ĉiujn viajn datumojn kun ĉiuj viaj aparatoj, kontraste al WhatsApp. Oni povas ensaluti en sian Telegram-konton ĉe pluraj aparatoj samtempe.

Telegram donas pli da ebloj rilate privatecon kaj eblas per ĝi sendi dosierojn ĝis 1,5 GB – WhatsApp estas limigita je 100 MB. Malnetaj mesaĝoj en Telegram aŭtomate konserviĝas kaj estas tuj disponeblaj en aliaj aparatoj.

Kial ek-uzi Telegram?

Privata

Telegram-mesaĝoj estas altgrade ĉifritaj kaj povas memdetruji.

Nuba

Telegram permesas al vi aliri viajn mesaĝojn ekde pluraj aparatoj.

Rapida

Telegram liveras mesaĝojn pli rapide ol ajna alia aplikaĵo.

Disigita

Telegram-serviloj troviĝas disĉe en la mondo por sekureco kaj rapideco.

Malferma

Telegram havas malfermajn API kaj protokolon senpagajn por ĉiuj.

Senpaga

Telegram estas senpaga por ĉiam. Sen reklamo. Sen abonklotizoj.

Sekura

Telegram sekurigas viajn mesaĝojn kontraŭ kodrompistoj.

Potenca

Telegram ne havas limojn rilate la grandon de viaj aŭdvidaĵoj kaj bablejoj.

Ni povas!

Helpu por igi retbabilon denove sekura – disvastigu Telegram.

Multaj esperantistoj malfidas Facebook, ĉar tiu firmao misuzas datumojn de siaj uzantoj. Tial iuj esperantistoj rifuzas uzi Facebook Messenger aŭ WhatsApp. La sola maniero “moderne” (per tujmesaĝilo) kun ili komuniki, estas do per Telegram.

Por mi persone gravas la plurplatformeco de tujmesaĝilo, ĉar (ekzemple) kiam mi venas hejmen, mi deponas mian kutiman androïdan poŝtelefonon por ŝargado kaj ekuzas alian nur per vifio, aŭ iPad, aŭ komputilon.

Ke eblas facile kaj rapide redakti mesaĝon post sendado tre plaĉas al mi, ĉar ofte mi mistajpas vorton. Kiam mi retbabilas per Messenger, ne eblas facile korekti tion. Necesas kopii, forigi kaj denove sendi mesaĝon. Malagrablas tio.

Ekde kiam mi uzas Telegram-grupojn por la eldonaj projektoj de Petro Desmet’ kaj Lode Van de Velde, nia kunlaboro estas multe pli strukturita kaj nia komunikado multe pliboniĝis.

Dum pasintjara Somera Esperanto-Studado en Slovakio, organizantoj uzis Telegram por ekzemple informi pri lastminutaj ŝanĝoj. Tiu grupo havas pli ol 100 membrojn. En la grupo Esperanto en Rhône-Alpes (regiono de Liono) estas 34 membroj. Ili tie diskutas, kiam renkontiĝi, ĉu vojaĝi kune al renkontiĝo, konigas fotojn ktp. Mi kreis tian grupon ankaŭ por La Verda Stelo kaj por Belga Esperanto-Federacio.

Ĉu ankaŭ vi volas provi Telegram? Informoj en Esperanto aperas en la retejo www.telegramo.org

Yves Nevelsteen

Kion vi povas fari per Telegram?

Konekti
de plej foraj lokoj.

Kunordigi
grupojn
ĝis 200 000 membroj.

Sinkronigi
viajn babilejojn
en ĉiuj viaj aparatoj.

Sendi
dosierojn
de ajna speco.

Ĉifri
personajn kaj komercajn
sekretojn.

Forigi
viajn mesaĝojn
per tempumilo.

Konservi
viajn aŭdvidaĵojn
en interreto.

Konstrui
viajn proprajn ilojn
per API.

Ĝui
prikomentadon
de viaj klientoj.

PROJEKTOJ

NOVAJ BENELUKSAJ NOVAĴKANALO KAJ FOTOKANALO

En Telegram ekzistas nova plurlingva novaĵkanalo¹ kun ligiloj al prilingvaj artikoloj. La celgrupo estas precipe beneluksaj esperantistoj (vi!) kaj interesitoj pri lingvoj. Por aliri la kanalon, vi ne devas membriĝi en Telegram. Jen ĝia ligilo:

<https://t.me/s/benelukso>

La kanalo jam preskaŭ havas 40 membrojn. Aperas en ĝi 80 artikoloj. Se vi mem havas diskonigindan artikolon, ne hezitu sendi ĝin al mi per yves@ikso.net

Jen du ekzemploj de artikoloj kiuj aperis en la nova kanalo:

Ook in e-commerce bedien je elk land in eigen taal: hoe houd je dat beheersbaar?

Binnen afzienbare tijd is Engels niet meer de belangrijkste voertaal voor internationale e-commercebedrijven. De grootste groei is namelijk te vinden onder klanten met een andere voorkeurs taal. De vraag is hoe je als crossborderbedrijf het hoofd biedt aan zo veel talen en lokale voorkeuren. De samenwerking tussen Product Information Management (PIM) en een Translation Management System (TMS) biedt uitkomst.

‘Geef internationale studenten niet de schuld van verengelsing’

Klachten over verengelsing zijn begrijpelijk, schrijft IBCoM-student Tamara Smits uit Chili, maar geef internationale studenten daar niet de schuld van. “Wij zijn niet hier om jullie Nederlandse identiteit uit te wissen, jullie gangen te overspoelen, jullie economie aan te vallen of de kwaliteit van jullie studie te verlagen.”

1 - Ĉiu Telegram-uzanto povas krei ‘kanalon’. Kanalo estas ‘diskonigilo’ por afiŝi novaĵojn, dosierojn, glumarkojn, fotojn aŭ filmetojn. Kontraŭe al Telegram-grupo – kie ĉiu grupmembro povas konigi diversajn aferojn – Telegram-kanalo estas unudirekta kaj al ĝi povas nur kontribui kanalo-administranto (unu aŭ pliaj). Publika Telegram-kanalo estas ankaŭ vizitebla se vi ne havas Telegram-konton.

Fotoj de kunvenoj de esperantistoj en Beneluxo aperas en la Fotokanalo Beneluxa. Ĉu vi mem havas fotojn kiujn vi volas publikigi tie?

<https://t.me/s/fotokanalo>

Jen kelkaj fotoj kiuj aperas en la fotokanalo!

Vidu ankaŭ www.benelukso.eu

KRONVIRUSO

FILMETOJ EL LA TUTA MONDO PRI LA KRONVIRUSO

TEJO publikigis en sia retejo alvokon, en kiu ĝi petis, ke homoj sendu rakontojn pri la situacio en siaj landoj rilate al la kronviroza pandemio. Respondis dekoj da esperantistoj el plej diversaj partoj de la mondo. Ili rakontis pri la situacio en siaj landoj, kaj donis konsilojn, kion fari dum la restado hejme. Sed plej grave, esperantistoj donis grandan mesaĝon de espero. www.mallonge.net/kronviruso1

Ĉar la filmeto-kampanjo estis tiel sukcesa, TEJO kreis ankaŭ duan filmeton per la materialo kiun ili ricevis: www.mallonge.net/kronviruso2 En la dua epizodo de Esperantistoj kaj kronviruso, pli ol 30 homoj el 17 landoj rakontas pri kiel progresas la situacio rilate al la kronviruso – COVID-19 – kaj kiel ilia ĉiutaga vivo ŝanĝiĝis. La pandemio estas afero ne nur de publika sano; ĝi afekcias ĉiutagan vivon, laborkondiĉojn kaj en kelkaj landoj ĝi estas ankaŭ politika problemo.

SENPAGAJ LEGAĴOJ DUM LA KRONVIRUSA KRIZO

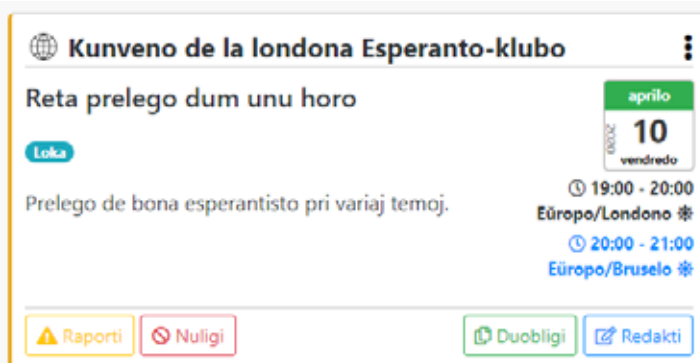
Ĉar tre multaj homoj en la mondo nun devas resti hejme pro la kronviruso, **Monato** regalias ilin per senpagaj ekzempleroj. En www.monato.be/pdf vi povas trovi la tri plej freŝajn numerojn en la formoj PDF (por grandaj ekranoj) kaj en la dosierformoj ePub kaj Mobipocket (por poŝtelefonoj kaj librolejloj). Ili kaptas la okazon por danki ĉiujn fidelajn abonantojn, ĉar nur danke al ilia multjara abonado eblas disdoni la revuon nun.

La unua numero de **Juna Amiko** 2020 1 estas libere elŝutebla en la paĝaro www.ilei.info; tiuj personoj, kiuj devas restadi hejme pro la pandemio povos legi kaj ĝui ĝin, kaj espereble emos aboni la revuon.

Pro la tutmonda krizo, kaŭzita de la kronviroza pandemio, **Eldonejo Libera** kune kun la aŭtoroj decidis senpage disponigi ĉiujn elektronikajn librojn de la eldonejo. Tiuj kiuj deziras, povos subteni la aŭtorojn per PayPal aŭ tra UEA (lvld-x). Vi ankaŭ povos skribi leteron al la aŭtoroj. Elŝutu ĉe: www.eldonejolibera.be

RETKUNVENOJ: EVENTA SERVO HELPAS

Per www.eventaservo.org/reta, la retejo kiu kunigas ĉiujn Esperanto-eventojn tutmonde, eblas ankaŭ vidi la kunvenojn kiuj okazas per interreto. Iuj kluboj uzas Zoom, aliaj Jitsi Meet aŭ Skype. Foje necesas antaŭanonci sin por ricevi la kodon, foje aperas la enirkodoj kaj eblas tuj aliĝi. Multaj esperantistoj tion faras nuntempe! La 14-an de aprilo aperis en Eventa Servo pli ol 70 tiaj kunvenoj. Ĉar retaj kunvenoj okazas en la tuta mondo, ne ĉiam estis facile ekscii kiam ekzakte – je kiu konkreta horo – la kunveno ekas. Tial nun eblas en Eventa Servo elekti horzonon. Estas agrabla plibonigo.

PIV-IDO: VASTA VORTARO ESPERANTO-NEDERLANDA

PIV-ido nomiĝas la Vasta vortaro Esperanto-nederlanda, ĉar ĝi enhavas ĉiujn kapvortojn el PIV, kun la ĝusta nederlanda traduko. Eĉ pli, ĝi enhavas amason da utilaj kaj bezonataj kunmetaĵoj; dum 18 jaroj preskaŭ ne pasis unu tago sen ke aldoniĝis kelkaj vortoj, ofte el la ĉiutaga vivo, al la vortaro.

Ĉu vi scias, kio estas ŝutrotenilo, ŝutrofiksililo? Se vi konas la vorton ŝutro, vi verŝajne povos imagi. Ĉu vi scias, ke en la nederlanda ĝi nomiĝas 'luikhouder' aŭ 'luikensoldaat(je)'? Ĉu vi scias, ke aĉaro en la nederlanda estas 'atjar'? Ke ĉopsuo en la nederlanda skribiĝas 'tjaptjoi'? Se vi ne scias, la vortaro instruos al vi.

La vortaro donas ankoraŭ multe pli. Se vi trovis, eble hazarde, ke por indiki ke io, kion oni senpacience atendas, ne jam realiĝis, oni en Esperanto diras: ĝi ankoraŭ ŝvebas... vi ankaŭ tre klare estos direktata al deko da aliaj PIV-aj Esperanto-esprimoj kiuj havas la saman sencon.

Eĉ en la direkto nederlanda-Esperanto ĝi povos esti utila! Pro la radikobazeco, Esperanto-vortaro ĉiam estas iel nocio-vortaro; la artikoloj grupigas familion de vortoj. Tial vi facile povos trovi ke 'windei' estas senŝela ovo, kaj ke 'hanenei' estas senflavaĵa ovo.

Se vi serĉas la nomon de iu terpomaĵo, vi trovos ĝin ĉe pomo, terpomo... Se vi bezonas nomon de iu saŭco: ĉe saŭco vi trovos ĉiujn. Kaj supoj same abundas.

La angla-Esperanta vortaro de Peter Benson instigis min aldoni al la vortaro tradukon de iu bildlingvo. Dum legado oni ja renkontas tiom da "tutmondaj signoj" (ekzemple: sagetojn), kiuj ne ĉiam estas facile vorte tradukeblaj... Kie oni trovu la vortojn? Nu, en vortaro!

Petro Desmet'

Verkis: Petro Desmet'

Kontribuis: Rob Moerbeek, Yves Nevelsteen, Lode Van de Velde

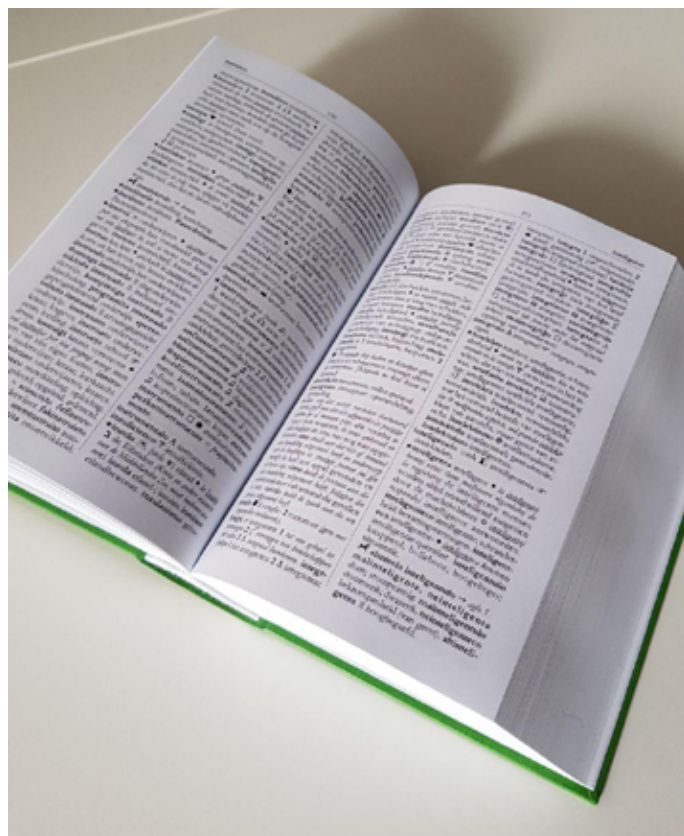
Formo: libro glubindita

Prezo € 59.00

Paĝoj: 1040

ISBN: 978-90-77066-65-2

www.rebutiko.be/eo/ero/pivi

KRUCVORTENIGMO

Horizontale:

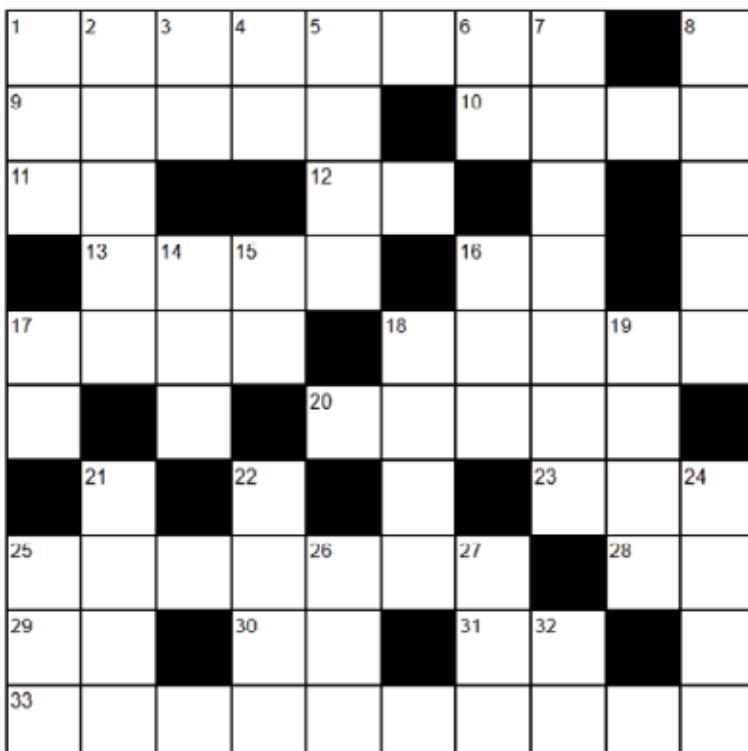
1. La kreinto de Esperanto.
9. Ni vidas per ĝi.
10. Bezon' trinki.
11. Vi kaj mi.
12. Ne vi.
13. Tio, kion aktoro devas perfekte scii.
16. La konsonantoj de "tago".
17. Kun multaj paĝoj (parolante pri libro).
18. Ni aŭdas per ĝi.
20. Tia, kia butero ekzemple.
23. Ne vira.
25. Deziros havi...
28. Vorteto povanta prezenti elekton.
29. Interne de.
30. Ekkria vorteto por atentigi, instigi...
31. En iu loko.
33. Li uzas duradan veturilon.

Solve en la sekva numero.

Tabelo: Claude Labetaa – difinoj: Claude Labetaa kaj Magdal.na Feifičov.

Vertikale:

1. Objekt' povanta teni pantalonon.
2. Ekhavi, ekzemple aĉetante.
3. La unua kaj lasta literoj de "manĝu".
4. Prepozicio uzata por iri eksteren.
5. Per tiu vorto, oni alvokas vin.
6. Finaĵo de verbo por futura ago.
7. Perdi el la memoro.
8. Surmura informilo el papero.
14. Antaŭ la naŭa.
15. Artikolo.
16. Li eniras ... la pordo.
17. Kvin minus tri.
18. Regula maniero aranĝi objektojn.
19. Adjektivo signifanta "el lano".
21. Iri al difinita loko.
22. Havigi al iu ion, kion oni posedas.
24. Kvarrada veturilo.
25. Tre juna infan'.
26. Malantaŭa part' de la kapo.
27. Refleksiva posesivo.
32. Interne de.

Solvej krucvorttenigmo Horizontal 302

DYSLEXIE EN ESPERANTO

Een beetje oud nieuws, maar toch interessant is deze getuigenis van de ondertussen overleden Zweedse esperantist Hans Dahl (1924-2016).

In 1930 noemde men het domheid, die best aangepakt wordt met een klap op de wang. In 1950 sprak men van een spraakgebrek, in 1970 van een schrijfsgebrek. Sinds 1990 noemt men het probleem dyslexie. Volgens PIV (Plena Ilustrita Vortaro) is dit een "Neŭrologia perturbo en la legado" [neurologisch probleem bij het lezen]. Esperanto heeft me goed geholpen bij deze handicap waarmee ikzelf te kampen heb.

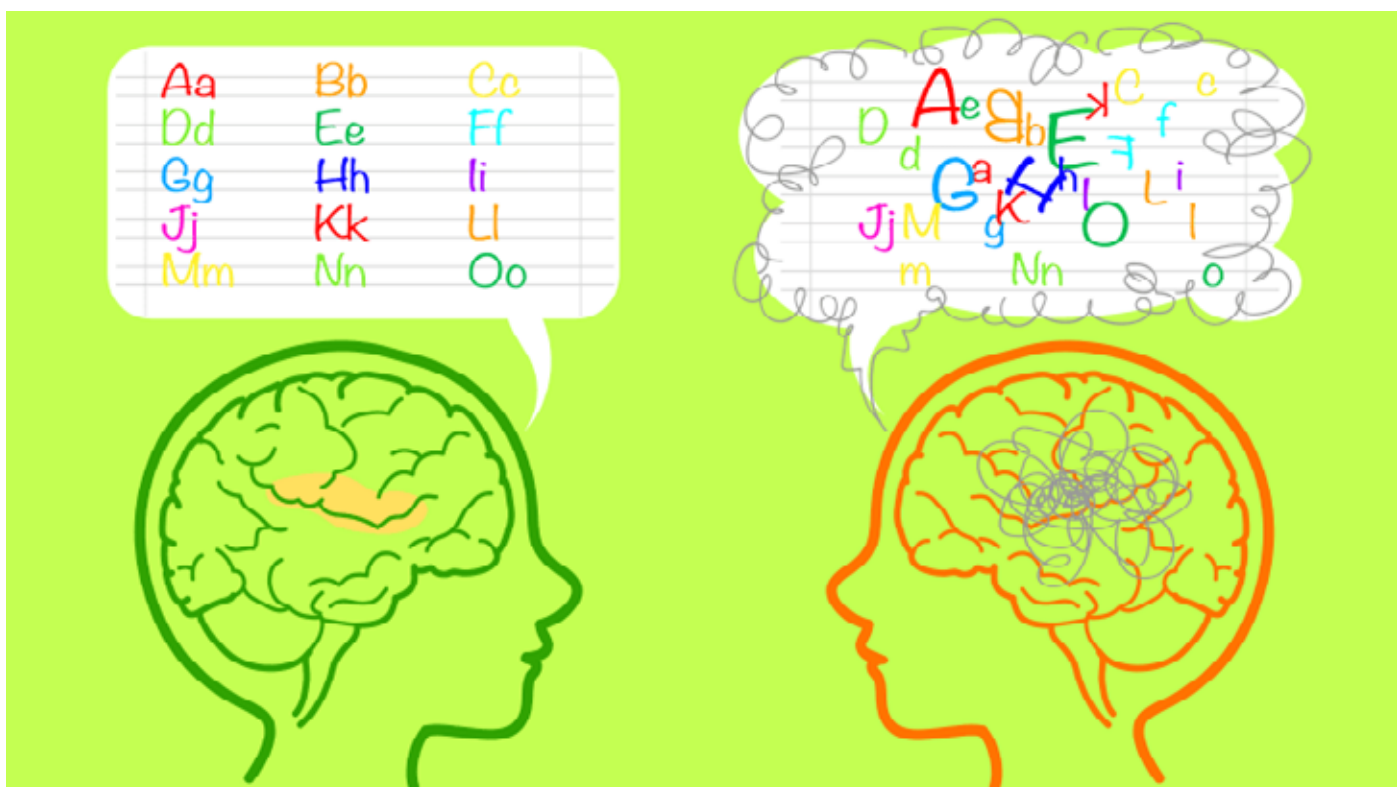
Recent kwam dit probleem in de media alsof het een nieuw populair fenomeen is. Maar voor iemand met die handicap vormt het een onaangename herinnering aan zijn eerste schooljaar. Ook al ben ik oud, ik herinner mij nog perfect hoe moeilijk mijn schrijf- en leeslessen waren. De leeromstandigheden waren bedroevend in mijn kleine dorpsschool, waar één onderwijzer moest instaan voor drie verschillende klassen.

De dyslexie kan bestaan in verschillende gradaties, gaande van een handicap gepaard gaand met een vertraagde alfabetisering tot onzekerheid bij het spellen. Ik had het geluk dat ik slechts een licht probleem had. Dyslectici zijn zeer gevoelig voor en beïnvloedbaar door hun omgeving; gesprekken en andere geluiden doen hen snel hun concentratie verliezen.

Op school hadden wij een apart schrift voor spelling en de leerlingen moesten hun dictees noteren met een vulpen met blauwe inkt. De onderwijzeres corrigeerde met rode inkt en benadrukte de fouten met grote cijfers. Soms toonde ze mijn schrift aan de hele klas, als voorbeeld van een leerling die een hopeloos geval is. Er was evenveel rood als blauw, in die mate zelfs dat mijn schrijfsels van op afstand paars leken. Op het einde van het vijfde jaar eiste ze dat ik het leerjaar zou overdoen. Mijn ouders hebben me daarom in een andere school ingeschreven, op drie kilometer van bij ons thuis.

De nieuwe onderwijzer had mijn lees- en spelprobleem snel begrepen. Hij kon mijn dyslexie niet verhelpen, maar hij gaf me de mogelijkheid om mijn andere capaciteiten te tonen, o.a. wat betreft natuurwetenschappen, aardrijkskunde en wiskunde, waarmee ik geen probleem had. Ik haalde goede resultaten voor handenarbeid en soms moest ik zaken uitleggen aan andere leerlingen. Mijn onderwijzer wist dat, als ik meer zelfvertrouwen zou krijgen, mijn dyslexieprobleem minder erg zou worden. Hoed af voor zulke onderwijzers!

Enkele jaren na het basisonderwijs begon ik de behoefte te voelen om mijn praktijkkennis en kennis van mechanica aan te vullen met theorie. Studeren kan interessant zijn en een hoger loon opleveren. Snel vond

ik een correspondentie cursus, wat voor mij de beste manier was om bij te leren. Geen schoolbord waar ik mijn onbekwaamheid moest tentoonspreiden, of waar ik tijd tekortkwam; niemand lachte mij uit omdat ik traag las en mijn vrouw verbeterde mijn taken. Die cursussen waren heel goed, snel haalde ik behoorlijke resultaten. Dyslexie is een taalhandicap, maar er is gebleken dat dyslectici met enige hulp zelfs goeie schrijvers kunnen worden. Toch is vreemde talen leren een groot probleem; slechte uitspraak en een rommelige spelling kunnen zelfs de meest gemotiveerde leerling doen mislukken. Nu was het zo dat voor het examen van die schriftelijke cursus een goede kennis van minstens één vreemde taal vereist was. Ik probeerde eerst Duits te leren, dan Engels, maar ontmoedigd heb ik uiteindelijk mijn rug gekeerd naar handboeken, schijven en cassettes en bij mezelf gezworen om nooit meer aan zo'n gekheid te beginnen.

Op een dag zag ik in een plaatselijke krant een aankondiging van een cursus Esperanto. Ik had horen zeggen dat je het gemakkelijk leert en dat men het uitspreekt zoals men het schrijft. Het was in elk geval niet vergelijkbaar met het Engels. Ik was zeer sceptisch, maar toch ging ik naar de informatieavond. Het bleek een interessant idee te zijn, helder en praktisch als een constructiespel, een soort LEGO. Het Esperanto had me in de ban. Ik kon zinnen maken met woorden die echt betekenis hadden, zonder uitzondering! Ik beweer niet dat ik of een andere dyslecticus Esperanto zonder problemen leert, maar het verschil met andere talen was enorm. Waarom had ik die zeer waardevolle taal niet vroeger leren kennen en geleerd? Waarom hadden mijn ouders en leraren me niet laten kennismaken met Esperanto? Zij waren allemaal op de hoogte van mijn handicap. Wat weten dyslectici over de kwaliteiten van Esperanto in het algemeen?

Na twee jaar studie vond ik een correspondent in Duitsland. Hij nodigde me samen met mijn echtgenote uit om tijdens de vakantie een week bij hen te verblijven. Met nogal wat twijfel aan onze taalkennis gingen we in op de uitnodiging. Wat een avontuur! Het was onze eerste autoreis naar het buitenland met alleen Esperanto en enkele noties Duits als taalkundige bagage. Tot dan toe had ik nog maar heel weinig Esperanto gesproken; lezen en schrijven is niet hetzelfde. Om die reden had ik contact gezocht met Poolse en Tsjechische esperantisten, zodat ik mijn spreekvaardigheid wat kon bijschaven vooraleer ik bij mijn Duitse vriend aankwam. In de mate van het mogelijke, met de hulp van een toverstokje, kon ik praten met Polen en Tsjechen, en daar waren we dan, enkele dagen later, bij het Duitse gezin. De reis was een echte triomf, dankzij Zamenhofs uitvinding.

Van dan af heb ik talrijke landen bezocht met behulp van Esperanto. Ik stelde vast dat de zinswendingen van esperantisten in de verschillende landen minder variatie vertonen dan de dialecten van de nationale talen. Naar mijn mening zou het bestaan van Esperanto moeten rondgaan als een lopend vuurtje. Waarom ook niet? De tendens naar globalisering via een nationale taal is een gevaarlijke evolutie. De taal en cultuur van onze ouders is een onschatbaar erfgoed, dat deel uitmaakt van onze identiteit. In talrijke landen, bijvoorbeeld in Zweden, moeten jongeren Engels kennen om bepaalde vakken te studeren. Op die manier wordt je eigen taal iets vreemds in je eigen land. Is dat geen onderdrukking van onze identiteit?

In het recente verleden kwam dyslexie weer onder de aandacht. In de basisschool zijn dyslectici dikwijls onbekwaam om een behoorlijk niveau te behalen in het Zweeds of het Engels, met als gevolg dat ze geen middelbaar onderwijs kunnen volgen. Op hogescholen is het lesmateriaal dikwijls uitsluitend in het Engels. In Zweden lijdt 3 à 8 procent van de bevolking aan dyslexie. Ik ga ervan uit dat dit percentage hetzelfde is in alle landen. Het is geen ziekte die men kan genezen met een operatie of een medische behandeling, maar het is een bepaalde competentie. Ik vergelijk dyslexie bijvoorbeeld met muziek, jazz, wiskunde of menselijk gedrag. Elke competentie kan worden verwaarloosd of verder ontwikkeld. Mijn ervaring zegt me dat Esperanto de beste hulp is voor dyslectici. Het is verbazend dat er tot op vandaag geen enkele studie of geen enkel rapport is gemaakt over de waarde van Esperanto voor zulke mensen. Enkel zoiets kan mijn uitspraken staven.

Voor een dyslecticus kan het Esperanto: 1) de leerproblemen verminderen en een onlogische spelling voorkomen; 2) meer zelfvertrouwen geven, een identiteit schenken en een weg tonen naar een opener wereld; 3) tijd vrijmaken voor de ontwikkeling van andere talenten; 4) de kennis van de moedertaal verbeteren. Kortom, voor dergelijke personen is Esperanto een serieuze zaak en niet enkel een eenvoudig tijdverdrijf, het is een troef.

Dankzij het bewezen nut van Esperanto voor dyslectici op het gebied van taal en meer in het bijzonder in het onderwijs, zal Esperanto meer erkenning krijgen. De Engelse methode "Springboard to languages" zal dat probleem aanpakken. Ik begrijp dat vooral niet-Engelstalige studenten er, in een meer en meer Engelstalige wereld, weinig voor voelen om hun eigen grammatica te leren. Esperanto zal de studie van een andere taal voor hen makkelijker maken.

*Hans Dahl
(vertaling: Piet Glorieux)*

MUZEO PRI (SEN)KULPAJ CIKATROJ

Jen libro malfacile legebla, verkebla, tradukebla, recenzebla. Jen ekzemplo de Alta Literaturo. Jen en Esperanto beletra giganto, eterna Nobel-kandidato. Tiu verko pritraktas pacon kaj militon, amon kaj morton, bonon kaj malbonon. Alivorte, la ĉiamajn filozofiajn temojn. Sklavecon, holokaŭston... sed ankaŭ rezistadon. Tio estas, moralaj decidoj. Enestas dekoj da historioj ene de historioj, personaj kaj kolektivaj, multaj el ili ĉirkaŭ Triesto. Kiel la koncentrejo kaj ekstermejo en Rizejo (itale *Risiera di San Sabbia*), kie estis kruele murditaj miloj da homoj. Inter eseo kaj romano, Magris priskribas detale la okazintaĵojn kaj ties aktorojn. Kelkaj kunlaboris kun la nazioj, kelkaj ne, eĉ kiam tio signifis riski la propran vivon. Kelkaj helpis la prizonulojn, kelkaj profitis de ili, ĉu rekte, ĉu nerekte. Kion farintus ni? “Kiu ne estas senkulpa estas kulpa – la griza zono estas inventaĵo pro komforto” (p. 289).

Paco kaj justo

La du ĉefroluloj celas memorigi la venontajn generaciojn pri tiaj aferoj por atingi pli pacan kaj justan socion. Sekve, oni devas konstrui muzeon de memoro, de kruelo kaj hororo, nome muzeon de milito. Se ĝi sukcesus inkluzivi ĉiujn militilojn de la mondo, ekstere oni estus pli sekura. Per mallongaj ĉapitroj, Magris montras al ni ĉiun salonon de la muzeo laŭ fadeno, kiu interplektiĝas kun aliaj, kiel la mult-tabulaj notoj, verkitaj de ĝia iniciatinto kaj la familia itinero de Luisa Brooks, la homo, fine realiganta ĝin. Kurioze, la tuto baziĝas sur reala persono, kiu ekzistis en Triesto kaj planis tiun muzeon.

Jen postlegada pripensio: estas tiom da militaj muzeoj en la mondo, tiom da monumentoj al militemaj prodaĵoj¹ ... ĉu oni devus transformi ilin, por ke ili fariĝu memoraĵoj al paco kaj al bono?

Viŝi la paseon

Cikatroj titolis la libron la slovena tradukisto. *Senkulpe* nomis ĝin la angla eldono. *Ne procezinde* estis la originala jura esprimo en la itala titolo de Magris, kiun decidis adapti ankaŭ la dana, franca, germana, hispana, kataluna, pola kaj portugala

1 Prodaĵo = Laŭdinda heroaĵo plenumita spite al grandaj danĝeroj

versioj. Fakte, multaj estas la momentoj en la rakonto, kie opiniante, ke ne plu indas scii kaj sciigi pri sia agado, homoj klopodas forviŝi sian paseon. Siaflanke, la nederlanda kaj Esperanta tradukoj preferis klarigi al la leganto ekde la komenco, pri kio temas: *Muzeo de milito*. Ja la libro mem estas muzea kolekto de memoraĵoj.

Kial gravas daŭre esplori kaj pripensi tiujn hontindajn epizodojn de nia historio? Ĉar ni devas ne forgesi, kio okazis, kion faris la homa (ĉu vere infana?) raso. Ĉar ni ne devas alkutimiĝi. Ĉar, eble, la fumo de la kremaciejo devenas de nia interno. Ĉar honorigante la viktimojn kaj la etikajn herojn, ankoraŭ plejparte anonimajn, ni reprenas iom de la digno, perdita pro la fieco de la murdistoj – ankaŭ plejparte anonimaj, ankoraŭ. En Hispanio oni tion nomas *historia memoro*.

La libro de Claudio Magris faras grandan kaj altkvalitan kontribuon tiucele. La majstra traduko de Carlo Minnaja ebligas, ke ĉiuj konatiĝu kun ĝi en racia lingvo. Kaj li aldonis pli ol 200 utilajn piednotojn por kompreni kaj

ĝui la erudicion de la aŭtoro. La reviziado de Federico Gobbo perfekte enŝoviĝas en profesian eldonon. Kaj li aldonis valoran prezenton de la libro ĝuste por ni, esperantistoj, kiuj ne malproksimas de pacismaj utopioj. Fine, la bela kovrilo de la FEL-eldono samas al tiu originala, pri kio respondecas Valeria Miele.

Beletra defio

Post tralego de dudeko da recenzoj en pluraj lingvoj, ŝajnas, ke kelkaj kritikistoj trovis la verkon tro ambicia kaj longa, foje ankaŭ iom konfuza, ne malofte kun troa uzo de kliŝoj. Dume, la plimulto el ili taksis ĝin elstara, unika, poezia kaj fascina, enciklopedia (ne hazarde ĉiu recenzo fokusiĝas pri malsama epizodo kaj citas apartan frazon), pinto de

la eŭropa humanismo. Interalie, ĝi premiigis kiel la plej bona libro de la jaro 2016 de la itala ĵurnalo *Il Corriere della Sera*.

Resume, rekomendinda libro por postulema leganto, preta akcepti beletran defion kaj dediĉi sufiĉe da tempo kaj energio al malkovro de pensiga juvelo. Ĝi meritos la penadon.

Javier Alcalde
el Monato 2019/12

Claudio Magris: La muzeo de milito. El la itala tradukis Carlo Minnaja. Redaktis Federico Gobbo. Eldonis Flandra Esperanto-Ligo, Antverpeno, 2019. 296 paĝoj, kudre bindita. ISBN 978-9077-06662-1.

Prezo ĉe FEL: 35 eŭroj plus afranko.

HOMARANISMO

INTERNACIA TAGO POR ELIMINO DE RASA DISKRIMINACIO: UEA-ILEI-MESAĜO

La 21-a de marto estas la Internacia Tago por Elimino de Rasa Diskriminacio, ĉiujara aranĝo kiu atentigas pri la plago de rasismo. Ĉi-jare la Internacia Tago por Elimino de Rasa Diskriminacio fokusiĝas je la duonvoja pritakso de la Internacia Jardeko por Homoj de Afrika Deveno (2015-2025), kiun prizorgas la Konsilio pri Homaj Rajtoj, en Ĝenevo. La pritakso resumos la jaman progreson kaj vokos al plia agado.

Laŭ Unuiĝintaj Nacioj, “Proksimume 200 milionoj da homoj, kiuj identigas sin kiel afrikdevenaj, loĝas en la Amerikoj. Multaj pliaj milionoj loĝas en aliaj mondopartoj, ekster la afrika kontinento.” Notas Unuiĝintaj Nacioj: “Ĉu kiel posteuloj de viktimoj de la transatlantika sklavokomercio, ĉu kiel pli lastatempaj enmigrintoj, afrikdevenaj personoj estas inter la plej malriĉaj kaj plej marĝenigitaj grupoj. Ili ankoraŭ havas limigitan aliron al bonkvalita edukado, sanservoj, loĝejoj kaj socia asekuro, kaj ilia nivelo de politika partopreno estas ofte malalta. Krome, afrikdevenaj personoj ne malofte suferas pro multflanka diskriminacio surbaze de aĝo, sekso, lingvo, religio, politika opinio, socia deveno, posedrajto, handikapo, naskiĝo, aŭ alia statuso.”

Universala Esperanto-Asocio, laŭ sia statuto, same ILEI, estas neŝanceble kontraŭ ĉiuj formoj de diskriminacio, inkluzive de rasa diskriminacio. Fundamenta al ĝia kredo estas vizio de monda komunumo, kiu vivas en harmonio kaj reciproka kompreniĝo. La rapida ekspansio de la

Internacia Lingvo Esperanto en lastaj jaroj atestas pri la potenco de tiu vizio.

Laŭ la fondinto de Esperanto kaj ties movado por la paco, D-ro L. L. Zamenhof, en mesaĝo al la Universala Kongreso de la Rasoj en Londono, antaŭ pli ol cent jaroj, “La konfliktoj kiuj troviĝas inter la diversaj rasoj kaj popoloj estas la plej granda malbono kiu afliktas la homaron.” Tiu malbono de rasismo daŭre vivas, bredante malamon kaj nutrante malegalecon. Ni alvokas al homoj ĉie troviĝantaj, ke ili kuniĝu por konkeri tiun malbonon per la spirito de kompreniĝo, inkluzive de lingva kompreniĝo, inter popoloj kaj etnoj tra la tuta mondo.

Ni citu Mandela: “Edukado estas la plej potenca armilo, kiun oni povas uzi por ŝanĝi la mondon.” Ni instruistoj konstatas, ke la tasko estas nia. Kuraĝe antaŭen, karaj gekolegoj!

www.ilei.info

VIVO DE ZAMENHOF

HOMARANO – ĉapitro 7

LID VAN DE MENSHEID – hoofdstuk 7

Ekstere la Bulonja Kongreso estis antaŭ ĉio festo propaganda. Tamen pri vastiĝo de la lingvo, la kunsidoj oficialaj okazigis interesan diskutadon. Flue kaj facile sonis argumentoj kaj respondoj de la parolantoj.

Sur neŭtrala fundamento ĉiu sentis sin egala kaj libera. Kiel ĉiujn kongresanojn tio tre impresis Zamenhof. Reveninte Varsovion, li kunportis feliĉegan sperton, ne nur lingvan, sed moralan:

“Kiu aŭdis la multnombrajn parolojn kaj diskutojn, kiu vidis tiun plenan senĝenecon kaj kortuŝantan fratecon inter ĉiuj partoprenantoj de la kongreso, tiu al si mem ne kredis, ke ĉiuj tiuj homoj ankoraŭ hieraŭ estis tute fremdaj unuj al la aliaj, ke ilin unuigis nur neŭtrala lingvo (...), ke ĝia facila lernado faris miraklon, kaj deŝirante neniun de lia natura patrujo, lingvo, aŭ religiano, donis al homoj de plej diversaj gentoj kaj religioj la eblon vivi inter si en la plej paca kaj sincera frateco.” [1]

La revo, li pensis, estas do plenumbla, kaj efektive la lerno de mondlingvo montriĝis unua paŝo plej efika.

Dum vintro la proksimaj faktoj alportis sovaĝan kontraston, elokventan per si mem. Rusa kaj japana imperioj militis inter si. Dume la popoloj en Ruslando komencis ribeli kontraŭ carisma regado. Amaso da malriĉaj laboristoj antaŭ la palaco peterburga petis pri elementaj rajtoj politikaj. La gvardianoj sur ĉevaloj ricevis ordonon ekpafi. Viroj, infanoj, virinoj ruliĝis sur neĝo sangante.

En okcidentaj kaj sudaj provincoj la ribelo fariĝis jam nacia. Letoj, Ukrainoj, Kaŭkazo ekbatalis por libereco patruja. Por repremi la danĝeron, la registoj uzis la metodon tradician: “Divide ut imperes”. Konkurencon inter gentoj ili tuj profitis, kaj akriĝis la disputojn per agentoj specialaj. Tiel nomita “Nigra mano” estis fako tiucela ĉe polico. Al diversaj urboj ĝi eksendis bandojn, kaj incitis al pogromoj. En Varsovio polaj socialistoj tion malpermesis per armita junularo gardanta ĉiujn stratojn. Teruro ja minacis. En litva lando kaj Odeso estis pli facile. Tie loĝas la Hebreoj en tre grandaj nombroj. Frakaso de l’ butikoj, rabado kaj buĉado sonis baldaŭ. En Kaŭkazo okazis same inter gentoj alinomaj, Rusoj kaj Georgoj, Tataroj kaj Armenoj.

Abomena vidaĵo. Kiel malsama je bulonja! Korpremite, Zamenhof sentis sian devon fari novan elpaŝon. La gentoj lernu sin defendi kontraŭ tiaj ruzoj. Ili lernu liberiĝi de malamo, evitante senutilan konkuradon. Kion li proponis al Hebreoj sub titolo “Hilelismo”, li decidis igi taŭga ĝenerale.

Naar buiten toe was het congres in Boulogne vooral een propagandafeest. Toch brachten de officiële vergaderingen rond het thema van de verspreiding van de taal een interessante discussie teweeg. Vlot en gemakkelijk weerklonken de argumenten en reacties van de sprekers. Op een neutraal fundament voelde iedereen zich gelijk en vrij. Net zoals op alle congresgangers maakte dit ook indruk op Zamenhof. Na zijn terugkeer in Warschau hield hij er een heel weldoende ervaring aan over, niet alleen met betrekking tot de taal maar ook moreel:

“Wie de talrijke tussenkomsten en discussies hoorde, wie die absolute ongedwongenheid en hartverwarmende broederlijkheid tussen de congresdeelnemers zag, kon zelf niet geloven dat al die mensen gisteren nog volkomen vreemden waren voor elkaar, dat louter een neutrale taal hen bij elkaar bracht..., dat het gemak om ze te leren een mirakel teweegbracht, en dat de taal hen – zonder dat ze afstand moesten doen van hun natuurlijke vaderland, taal of geloofsgemeenschap – de mogelijkheid gaf om samen te leven in de meest vredevolle en oprechte broederlijkheid.” [1]

De droom, dacht hij, is dus realiseerbaar, en het leren van een wereldtaal bleek de meest doeltreffende eerste stap.

Tijdens de winter vormden de nakende gebeurtenissen daarmee een fel contrast. Het Russische en het Japanse rijk vochten een oorlog uit. Onderwijl begon in Rusland het volk in opstand te komen tegen de heerschappij van de tsaren. Een massa behoeftige arbeiders eiste voor het paleis in Sint-Petersburg elementaire politieke rechten op. De garde te paard kreeg het bevel om te schieten. Mannen, kinderen en vrouwen rolden bloedend in de sneeuw.

In de westelijke en zuidelijke provincies kreeg de opstand een nationalistisch karakter. Letten, Oekraïners, Kaukasiërs vochten voor vaderlandse vrijheid. Om het gevaar te onderdrukken, maakten de heersers gebruik van een aloude methode: “Divide ut imperes” [Verdeel en heers]. Zij maakten meteen misbruik van de rivaliteit tussen de volksgemeenschappen en dreven de twisten op de spits door het inzetten van speciale agenten. De zogenaamde “Zwarte hand” was een daartoe speciaal opgerichte politieafdeling. Naar verschillende steden stuurde zij bendes uit, en spoorde hen aan om pogroms te ontketenen. In Warschau verhinderden Poolse socialistten dit door gewapende jongeren alle straten te laten bewaken. Maar terreur was op til. In het Litouwse land en Odessa was het gemakkelijker. Daar woonden de Hebreëen in groten getale. Weldra zou het stukslaan van winkels, plunderingen en beroving weer te horen zijn. In de Kaukasus gebeurde iets gelijkaardigs

«...hodiaŭ inter la gastamaj muroj de Bologne-sur-Mer kunvenis ne francoj kun angloj, ne rusoj kun poloj, sed homoj kun homoj.»

Ludwik Zamenhof

Al ĉiuj homoj li sin turnos nun egale kiugentaj. Krom nacianoj, ili devus senti sin homaranoj. Tial “Homaranismo” estis la titolo de la broŝureto, presita sen aŭtora nomo en Peterburgo 1906. [2] Ĝi enhavis novan instruon pri la rilatoj inter hejmo, gento kaj homaro. Deklaro el dek du paragrafoj formis la kredaron. Antaŭparolo mallonga ĝin klarigis:

“La homaranismo estas instruo, kiu, ne deŝirante la homon de lia natura patrujo, nek de lia lingvo, nek de lia religiano, donas al li la eblon eviti ĉian malverecon kaj kontraŭparolojn en siaj nacia-religiaj principoj kaj komunikiĝadi kun homoj de ĉiuj lingvoj kaj religioj sur fundamento neŭtrale homa, sur principoj de reciproka frateco, egaleco, kaj justeco.”

La antaŭparolo aludis la sperton de l’ bulonja kongreso, kiel pruvon, ke tia frateco estas ebla. Ĝi tamen atentigis, ke oni ne devas intermiksi homaranismon kun esperantismo:

“Ambaŭ ideoj estas tre parencaj inter si, sed ne identaj. Oni povas esti bonega esperantisto, kaj tamen kontraŭulo de la homaranismo.”

Nur tial Zamenhof ne publike subskribis la libreton, ĉar li volis eviti konfuzon. Tiu ŝajna malkuraĝo lin tre suferigis. En 1912 li publike formetis de si ĉiun oficialan rolon en la aferoj de Esperanto por gajni plenan liberecon, kaj de poste li metis sian nomon sur la novaj eldonoj de l’ broŝuro.

En Orienta Eŭropo ekzistas inter gentoj du ĉefaj elementoj de malsamo kaj malamo: lingvo kaj religio. Poloj estas katolikaj, Hebreoj izraelanaj; Letoj estas luteranaj, Rusoj ortodoksaj; Armenoj estas kristanaj, Tataroj mahometanaj. La diferencon gravigas ne nur aparta parolo, sed konkura kredo. En literaturo kaj eklezio koncentriĝas la naciaj sentoj. Tial en punktaro Zamenhofa staras du ĉefaj partoj: unu lingva-politika, alia religia.

En sia hejma vivado ĉiu parolu sian gepatran lingvon laŭplaĉe, sed li ne trudu ĝin al homoj aligentaj, por ne ĝeni aŭ ofendi ilin. En okazo de kunveno li uzu neŭtralan esprimilon, kiel Esperanto. Kun siaj samkredantoj li sekvu tiujn religiajn morojn, kiujn li deziras tradicie aŭ elekte, sed kun homoj alikredaj li konduku nur laŭ tiu ĉi principo: “Agu kun aliaj tiel, kiel vi deziras ke aliaj agu kun vi”.

Same kiel, ĉe parola fako, internacia lingvo prezentas

tussen andere volksgemeenschappen, tussen Russen en Georgiërs, tussen Tataren en Armeniërs.

Een afschuwelijke aanblik. Wat een contrast met Boulogne! Zamenhof was er het hart van in en voelde het als zijn plicht om een nieuwe stap te zetten. Mensen moesten leren om zich te verdedigen tegen die listen. Zij moesten leren om zich vrij te maken van die haat, door die nutteloze rivaliteit te vermijden. Hetgeen hij aan de Hebreëen had voorgesteld onder de titel “Hilelismo”, zou hij nu ten dienste stellen van het grote publiek.

Hij zou zich nu richten tot alle mensen, ongeacht hun afkomst. Behalve lid van een bepaalde natie, moesten ze zich nu ook *homarano* [lid van de mensheid] voelen. “Homaranismo” was dan ook de titel van het boekje dat in 1906 in Sint-Petersburg werd gedrukt zonder auteursnaam. [2] Het bevatte een nieuwe leer over het verband tussen thuis, volksgemeenschap en mensheid. Een verklaring bestaande uit tien paragrafen vormde de kern van de leer. Een kort voorwoord maakte het duidelijk:

“Het homaranisme is een leer die mensen – zonder dat ze afstand moeten doen van hun natuurlijke vaderland, hun taal of hun geloofsgemeenschap – de mogelijkheid geeft om elk soort onwaarheid of tegenspraak in hun etnisch-godsdienstige principes te vermijden en om samen te leven met mensen van elke taal en godsdienst op een neutraal-menselijke basis, gegrond op principes van onderlinge broederlijkheid, gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid.”

Het voorwoord zinspeelde op de ervaringen tijdens het congres in Boulogne, als het bewijs dat een dergelijke broederlijkheid mogelijk is. Maar het onderstreepte wel dat men homaranisme en esperantisme niet door elkaar mocht halen:

“Beide ideeën leunen nauw bij elkaar aan, maar zijn niet identiek. Men kan een uitmuntend esperantist zijn en toch tegenstander van het homaranisme.”

Dat was de enige reden waarom Zamenhof de brochure niet ondertekende: hij wou verwarring vermijden. Die ogenschijnlijke kleinmoedigheid kostte hem veel moeite. In 1912 deed hij publiek afstand van elke officiële functie in verband met Esperanto om zo volledig vrij te kunnen zijn, en van dan af zette hij zijn naam onder elke nieuwe uitgave van de brochure.

In Oost-Europa zijn er tussen volksgemeenschappen twee hoofdelementen die verschil en haat verklaren: taal en godsdienst. Polen zijn katholiek, Hebreëen israëlitisch; Letten zijn luthers, Russen orthodox; Armeniërs zijn christen, Tataren moslim. Niet alleen de verschillende talen maar dus ook de rivaliserende godsdiensten verscherpen die tegenstellingen. In literatuur en godsdienst concentreren zich de nationale gevoelens. Daarom bestaat het overzicht van Zamenhofs principes uit twee hoofddelen: een taalpolitiek en een godsdienstig.

Vivu Esperanto, sed antaŭ ĉio vivu la celo kaj la interna ideo de la esperantismo, vivu la frateco de la popoloj, vivu ĉio, kio rompas la murojn inter la gentoj, vivu, kresku kaj floru la verda standardo!

Zamenhof

neŭtralan fundamenton por senĝena renkontiĝo kaj fratiĝo, tiel ankaŭ io simila devus ekzisti sur la kampo religia. Sub la nomo “Dio” aŭ sub alia la homaranoj komprenu tiun Forton neklarigeblan, sentatan de multaj kiel kaŭzo de kaŭzoj en la mondo materia kaj morala, aŭ de kelkaj nur en la morala. Neniam ili malamu, moku aŭ persekutu iun pro tio, ke lia kredo pri tiu Forto estas alia ol tiu, kiun ili preferas. Same estas kruda barbareco riproĉi iun ajn pri lia lingvo aŭ deveno. Ili konsciu, ke la veraj ordonoj religiaj kuŝas en la koro de ĉiu homo sub la formo de konscienco, kaj ke la ĉefa estas la estimo kaj helpemo reciprokaj. La ceteron en religio ili rigardu kiel aldonojn, laŭ unu, devigajn por li diroj de Dio, laŭ alia, komentariojn donitajn de l’ grandaj instruintoj de la homaro, laŭ tria, miksaĵon de instruoj kaj legendoj aŭ moroj starigitaj de homoj. Ĉefe tiuj moroj akriĝas diferencojn.

Tra vitroj diverskoloraj la homoj vidas unu saman Forton. Liberaj povas esti predikoj propagandaj. Sed neniam homaranoj “trudu” la gentan koloron de sia vidaĵo al ceteraj. Filozofe la instruitaj personoj jam ofte toleras, se ne respektas, la malsamajn kredojn de aliaj inteligentuloj; sed pri kutimoj la konflikto estas multe pli grava.

Tial Zamenhof insistis pri neŭtrala fundamento mora, ne nur ideo. Ĉiutaga vivado en Eŭropo orienta montras la neceson de vidpunkto praktika. La faktoj ĝin postulas. Saluto aŭ ne saluto je ŝtonkrucoj ĉe publikaj vojoj. Oficiala trudo de Sabato aŭ Dimanĉo kiel deviga festotago. Havo aŭ nehavo de longa barbo. Ĵuro sur Biblio aŭ per levo de la mano. Atesto kun ĉapo aŭ sen ĉapo sur la kapo. Ĉio simila povas ŝajni tre ridinda okcidente. Ĝi tamen kaŭzis oriente batalojn dum centjaro. Ĝi tuj ĵetas sur la lipojn nomon gentan, kvazaŭ insulton.

Eĉ deklaroj estas gravaj, ne nur moroj kaj ideoj. En Galicio, juda lingvo estis leĝe nemontrebla kiel la gepatra en deklaroj oficialaj. Hebreoj devis enskribiĝi anoncanta ĉu polan, ĉu germanan, aŭ ukrainan lingvon kiel sia. Nur per religioj oni povis kalkuli la diversgentanojn: Izraelanoj = Hebreoj, Romaj katolikoj = Poloj, Grekaj katolikoj = Ukrainoj, Protestantoj = Germanoj. Eĉ se ili forlasis jam de longe la prapatran kredon, ĉiuj sin enskribis laŭ la genta religio, pro la nombro. Vidpunkto nur nacia kun celo statistika-politika!

Tial Zamenhof preparis neŭtralan fundamenton ankaŭ per zorgo rimarkinda pri deklaroj: Homaranoj kutimiĝu je

Thuis gebruikt iedereen zijn moedertaal naar believen, maar hij dringt ze niet op aan mensen van een andere volksgemeenschap, teneinde ze niet te hinderen of te beledigen. Tijdens bijeenkomsten gebruikt hij een neutraal uitdrukkingmiddel, zoals Esperanto. Met zijn geloofsgenoten volgt hij de godsdienstige gebruiken ofwel zoals de traditie het wil, ofwel zoals hij het zelf verkiest, maar tegenover andersgelovigen gedraagt hij zich volgens het volgende principe: “Ga met anderen om zoals je wil dat anderen met jou omgaan”.

Net zoals een internationale taal op het gebied van gesproken communicatie een neutraal fundament vormt voor ongedwongen ontmoetingen en verbroedering, zou er ook iets dergelijks moeten bestaan op het gebied van religie. Onder de naam “God” of onder een andere naam zouden *homaranoj* die onverklaarbare Kracht moeten verstaan, die door velen aanvoeld wordt als de oorzaak der oorzaken in de materiële en geestelijke wereld, of door enkelen alleen in de geestelijke wereld. Nooit mogen zij iemand haten, bespotten of vervolgen omdat zijn geloof in die Kracht anders is dan wat hijzelf verkiest. Ook getuigt het van onbeschaafde barbaarsheid om wie dan ook zijn taal of afkomst kwalijk te nemen. Men moet er zich van bewust zijn dat de echte godsdienstige voorschriften in het hart van elk mens aanwezig zijn in de vorm van het geweten, en dat het respect voor elkaar en onderlinge hulp het belangrijkste zijn. De andere voorschriften moeten zij zien als aanvullingen, volgens sommigen dwingend omdat ze gebaseerd zijn op het woord van God, volgens andere commentaren ingegeven door de grote leermeesters van de mensheid en volgens nog anderen een geheel van voorschriften en legendes of gebruiken vastgelegd door mensen. Vooral die gebruiken verscherpen de tegenstellingen.

Door veelkleurige glazen zien mensen allemaal dezelfde Kracht. Propagandistische preken mag men doen. Maar nooit mogen *homaranoj* de etnische kleur van hun zienswijze “opdringen” aan de anderen. Vanuit filosofisch standpunt tolereren, dan wel respecteren ontwikkelde mensen nu al de verschillende geloofsovertuigingen van andere intellectuelen; maar over gebruiken gaat het conflict dieper.

Daarom drong Zamenhof ook aan op een neutraal fundament in verband met de gebruiken, niet alleen een ideeënfundament. Het dagelijks leven in Oost-Europa toont de noodzaak aan van een praktische invalshoek. De feiten vereisen het. Groeten of niet groeten bij kruisbeelden langs openbare wegen. Het officieel opleggen van zaterdag of zondag als verplichte feestdag. Het dragen of niet dragen van een lange baard. Zweren op de bijbel of door handopsteking. Getuigenis afleggen met of zonder hoofddeksele. Al dergelijke zaken kunnen belachelijk lijken in het Westen. In het Oosten echter lagen deze gebruiken aan de basis van een eeuw strijd. Elk gebruik associeerde men met een of andere volksgemeenschap, een scheldwoord als het ware.

Maar ook officiële documenten zijn belangrijk, niet en-

sincero. Sur lasta paĝo de l' broŝuro staris preta respondaro por laŭvolaj aliĝantoj. Jenaj fakoj apartiĝas: hejmo, patrujo, gento devena, lingvo gepatra, lingvo persona, religio laŭkreda. Nur tia demando ebligus ĉiun diri plenan veron, ne perfidante suferantajn samgentanojn.

Gepatra lingvo Zamenhofa estis rusa, persona estis pola. Lia gento estis la hebrea, lia religio liberakreda. Tion li povus ja konfesi sur enskribilo homarana. Sed, se li metus tion sur pasporton imperian, li estus kalkulata tuj en unu partio nacia. Kun Rusoj, premantoj de Polujo, aŭ kun Poloj kontraŭ la Hebreoj.

Tial homarana formularo proponas ja modelon tre praktikan por estontaj demandoj oficialaj de regna recenzado. Same preskaŭ ĉiuj dek du punktoj de l' broŝuro povas celi du efikojn. Unuflanke tuja gvido al konduto individua. Aliflanke rekta montro por leĝaro pli justa inter homoj. Dek kvar principoj noblaj de Wilson nur montris al regantaj diplomatoj tion, kion ili devus fari. Se falus la konsento, la principoj falus kune. Ŝiraĵoj de l' papero disflugus sur la tablo verda. Nacioj ilin kaptus, kaj ĉiu svingus sian pecon por justigi novan ekbatalon.

Dume, programo Zamenhofa povas tuj gvidi homojn, kaj influi poste leĝfarantojn. Liaj dek du punktoj povas semi nur pacigon: Rigardu la homaron kiel unu familion. Tiu idealo regu viajn agojn. Juĝu ian homon ne laŭ gento, sed laŭ agoj. Lando apartenas, ne al unu gento, sed al ĉiuj la loĝantoj. Ne trudu vian gentan lingvon, nek la kredon, al ceteraj homoj. Metu la nomon "homo" super la naciaj.

keln bruken en idee. In Galicie mocht de Joodse taal volgens de wet niet gebruikt worden als moedertaal in officiële documenten. Hebreeën moesten zich inschrijven als hetzij Pools-, Duits- of Oekraïenssprekend. Alleen op basis van hun godsdienst kon men de verschillende leden van de volksgemeenschappen tellen: Israëlieten = Hebreeën, rooms-katholieken = Polen, Grieks-katholieken = Oekraïners, protestanten = Duitsers. Zelfs zij die al lang voordien afstand namen van hun voorvaderlijk geloof, schreven zich in voor de telling onder de godsdienst van hun volksgemeenschap. Een louter volksgemeenschappelijk standpunt met een politiek-statistisch doel!

Om die reden voorzag Zamenhof een neutraal fundament met een opmerkelijke aandacht voor de officiële documenten: *homaranoj* moesten het gewoon worden om eerlijk te zijn. Op de laatste pagina van de brochure stond een formulier voor vrijwillige intekenaars. Er waren afzonderlijke rubrieken voor thuis, vaderland, afkomst, moedertaal, spreektaal, godsdienst. Enkel een dergelijk formulier zou het iedereen mogelijk maken om de waarheid te zeggen, zonder zijn lijdende volksgenoten te verraden.

Zamenhofs moedertaal was het Russisch, zijn gebruikstaal was het Pools. Hij behoorde tot de Hebreeuwse volksgemeenschap, en hij was qua godsdienst een agnost. Dat kon hij aangeven op het antwoordformulier. Maar als hij dit op zijn officieel paspoort zou laten noteren, dan zou hij direct tot een bepaalde volksgemeenschap worden gerekend. Tot de Russen, onderdrukkers van de Polen, of tot de Polen, tegenstanders van de Hebreeën.

Daarom suggereerde het homarano-antwoordformulier een erg praktisch model voor toekomstige officiële volkstellingsformulieren. Op dezelfde manier kunnen nagenoeg alle twaalf punten uit de brochure twee doelstellingen nastreven. Enerzijds een duidelijke leidraad zijn voor het persoonlijk gedrag. Anderzijds de richting aangeven naar een rechtvaardiger wetgeving. De veertien edele principes van Wilson [3] toonde enkel de heersende diplomaten wat zij zouden moeten doen. Als de consensus er niet meer was, zouden de principes mee teloorgaan. Het versnipperde papier zou uiteenwaaien op de onderhandelingstafel. Naties zouden het grijpen, en elkeen zou met zijn stukje zwaaien om een nieuwe aanval te verantwoorden.

Het programma van Zamenhof daarentegen kan mensen direct een richting wijzen en daarna wetgevers beïnvloeden. Zijn twaalf punten kunnen alleen maar tot verzoening leiden: aanzie de mensheid als één familie. Beoordeel een mens niet op basis van zijn afkomst, maar op basis van zijn daden. Een land behoort niet toe aan een bepaalde volksgemeenschap maar aan al zijn inwoners. Dring de taal van jouw gemeenschap of je geloof niet op aan de anderen. Plaats de naam "mens" boven zijn afkomst. Patriotisme betekent alleen maar ten dienste staan van de regionale gemeenschap van mensenbroeders, het betekent nooit het haten van de anderen. Taal is alleen maar een doel, geen middel. Gebruik een neutrale taal met mensen van een

Patriotismo estu nur servado al regiona komunumo de homfratoj, neniam malamo al ceteraj. Lingvo estu ne celo, nur rimedo. Uzu neŭtralan lingvon kun aligentuloj. Via kredo religia estu ne hereda, sed sincera. Kun alikredaj homoj agu laŭ etiko neŭtrale-homa kaj helpema. Kun homaranoj vi kulturu sentojn unuigajn, ne disigajn.

En la unua broŝuro Zamenhof proponis, ke homaranoj nomu ĉiujn landojn per neŭtralaj negentaj vortoj, kiel Kanado, Svisujo, Peruo, Belgujo, aŭ per aldono de sufikso -io al ĉefurbo, kiel Berlinio, Peterburgio, Konstantinoplio. Poste li forigis tiun paragrafon kiel nepraktikan. Ankaŭ li fortranĉis multon el la lasta punkto. En la komenco li proponis eĉ starigon de templo homarana en ĉiu urbo. Aliĝintoj devus:

“(...) frate kunvenadi tie kun homaranoj de aliaj religioj, ellabori kune kun ili morojn kaj festojn neŭtrale-homajn, kaj tiamaniere kunhelpi al la iom-post-ioma ellaboriĝo de filozofie pura, sed samtempe bela, poezia, kaj varma, vivo-reguliga religio komune-homa (...). En la templo homarana oni aŭskultados la verkojn de la grandaj instruintoj de la homaro pri la vivo kaj morto kaj pri la rilato de nia “mi” al la universo kaj al la eterneco, filozofie-etikajn interparoladojn, altigajn kaj nobligajn himnojn, k.t.p. Ĉi tiu templo devas edukadi la junularon kiel batalantojn por la vero, bono, justeco kaj ĉiuhoma frateco, kaj ellaboradi en ili amon al honesta laboro kaj abomenon por frazisteco kaj por ĉiuj malnoblaj malvirtoj; tiu ĉi templo devas donadi spiritan ripozon al la maljunuloj, konsolon al la suferantoj, doni la eblon senŝarĝigi sian konsciencon, k.t.p.”

Pli malfrue Zamenhof nur lasis la proponon pri fondiĝo de tia komunumo inter libercredanoj, kiuj ne trovis sian spiritkontentigon en preĝejoj ekzistantaj. Laŭ lia celo kaj espero la homaranoj ĉiam plimultiĝos en la mondo. Konstanta komunikigado ilin edukos sur la bazo de neŭtrala lingvo, neŭtralaj moroj kaj principoj religiaj. Rondo kreskos. Ondoj fluos. Influo disvastiĝos. Iom post iom, sen rompado, sen ofendo, tute nature, ĉiuj homoj kunfandiĝos en unu granda homa popolo de popoloj.

Al tiu revo li fordonis tutan sian vivon.

[1] El la broŝureto “Homaranismo” de Zamenhof, eldonita sen subskribo, Peterburgo 1906.

[2] Ĉe D.P. Veisbrut, Troickij prospekt, n-ro 14.

andere afkomst. Jouw geloof moet niet erfelijk zijn, maar vooral oprecht. Ga om met andersgelovigen op basis van een ethiek van neutraal-menselijkheid en van hulpvaardigheid. Koester met *homaranoj* verbindende gevoelens, geen uiteendrijvende.

In de eerste brochure stelde Zamenhof voor dat *homaranoj* alle landen een neutrale, niet etnisch gekleurde naam zouden geven, zoals Canada, Zwitserland, Peru, België of door toevoeging van het achtervoegsel “-io” aan de naam van de hoofdstad, zoals Berlijn*io*, Petersburg*io*, Constantinop*io*. Daarna verwijderde hij die alinea wegens niet praktisch. Ook schraptte hij veel uit het laatste punt. Aanvankelijk stelde hij zelfs de oprichting voor van een *homarano*-tempel in elke stad. Intekenaars moesten:

“... er broederlijk samenkomen met homaranoj van andere godsdiensten, samen met hen neutraal-menselijke gebruiken en feesten ontwikkelen, en op die manier meehelpen aan het stap voor stap uitwerken van een filosofisch zuivere, maar terzelfder tijd ook mooie, poëtische en warme, algemeen-menselijke godsdienst die het leven van mensen zou kunnen begeleiden... In de homarano-tempel zal men luisteren naar de voorschriften van de grote leermeesters van de mensheid over leven en dood en over het verband tussen “ik” en het universum en de eeuwigheid, naar ethisch-filosofische gesprekken, verheffende en veredelende hymnes, enz... Deze tempel moet de jeugd opvoeden als strijders voor het ware, het goede, het rechtvaardige en de algemeen-menselijke broederlijkheid, en bij hen liefde voor eerlijke arbeid opwekken en afkeer voor mooipraters en voor alle andere boosaardige ondeugden; deze tempel moet geestelijke rust geven aan de ouderen, troost aan de lijdenden, mensen de mogelijkheid geven om hun geweten te verlichten, enz...”

Later behield Zamenhof alleen maar het voorstel om een dergelijke gemeenschap van agnosten op te richten, die geen geestelijke voldoening vinden in de bestaande bidplaatsen. Het was zijn doel en hoop dat de *homaranoj* almaar talrijker zouden worden in de wereld. Een voortdurende communicatie zou hen opvoeden op basis van een neutrale taal, neutrale gebruiken en neutrale godsdienstige principes. De kringen zouden aangroeien. Golven zouden aanzwellen. Invloed zou zich verspreiden. Beetje bij beetje, zonder onenigheid, zonder belediging, op geheel natuurlijke wijze, zouden alle mensen zich verenigen in één volk van volkeren.

Voor die droom gaf hij zijn hele leven.

[1] Uit de brochure “Homaranisme” van Zamenhof, uitgegeven zonder auteursnaam, Sint-Petersburg 1906.

[2] Bij D.P. Veisbrut, Troickij prospekt, n-ro 14.

[3] 14 puntenplan van Wilson.

BENELUKSA KONGRESO EN CHARLEROI

okazos 17 - 20 septembro 2020

Ni denove planas diversnivelejn kursojn, altnivelejn prelegojn, prezentojn, libroservon de FEL kaj Eldonejo Libera, ekskursoj ktp. La luksa kongresejo troviĝas tuj apud la stacidomo de Charleroi Sud; ege praktikas tio!

Plentempe, de ĵaŭdo ĝis dimanĉo inkl. loĝado kaj manĝoj: 235 EUR. Unutaga partopreno kun tagmanĝo kaj vespermanĝo: 50 EUR. Eblas partatempe partopreni. Diversaj ebloj kaj aldonoj aperas en la retejo. Bonvenon!

Andere nuttige adressen

Vlaamse Esperantobond / Flandra Esperanto-Ligo

Lange Beeldekensstraat 169, BE- 2060 Antwerpen, tel. 03 234 34 00
info@fel.esperanto.be, www.esperanto.be

Belga Esperanto-Federacio (BEF): Kristin Tytgat, kristin.tytgat@skynet.be

ILEI-Belgio (Esperanto-leraars): Marc Cuffez, Elisabethlaan 295, BE-8400 Oostende, tel.: 0486 36 23 65, flandrio@hotmail.com

Verdaj Skoltoj

p/a Valère Doumont, Rue des Champs, 3 5060 Sambreville, tel.: 071 165 395 kaj 0485 517 552; info@verdajskoltoj.net - www.verdajskoltoj.net

Association pour l'Espéranto,

p/a Jean-Pol Sparenberg, Ruelle de Thuin 20, BE-6540 Lobbes, tel.: 0475 27 23 19, jpsparenberg@gmail.com

Esperantista Brusela Grupo vzw (EBG) sekretario: p/a Yves De Keyzer, Perkstraat 78, BE-1630 Linkebeek tel.: 0498 04 00 95; sekretario@esperantobruselo.org - www.esperantobruselo.org/nl
Françoise Pellegrin, Eiklaan 14, BE-1640 Sint-Genesius-Rode

Esperanto Nederland, sekretaris, Ineke Emmelkamp, Arubastraat 12, 9715 RW Groningen, tel.: +31 (0)50 5718842
sekretario@esperanto-nederland.nl
www.esperanto-nederland.nl/groepen

Hoofdkantoor van de Esperanto Wereldvereniging/Centra Officejo de UEA Nieuwe Binnenweg 176, NL-3015 BJ Rotterdam, tel.: +31(0)104 361 044, uea@co.uea.org - www.uea.org

Bestuursleden van FEL

Voorzitter: Ivo Vercammen
Ondervoorzitter: Marc Cuffez
Secretaris: Ben Indesteghe
Penningmeester: Ella Strug
Bestuursleden: Piet Glorieux, Nicky Janssen, Eddy Van den Bosch en Johan Van Eenoo

Contactadressen in Vlaanderen

www.esperanto.be/groepen

ANTWERPEN

Esperanto-Antwerpen, p/a Lange Beeldekensstraat 169, BE-2060 Antwerpen, tel.: 03 234 34 00, esperanto-antwerpen@esperanto.be
La Verda Stelo: Ella Strug (voorzitter)

BRUGGE

Paco kaj justeco, Heidi Goes, Assebroeklaan 2, BE-8310 Brugge, tel.: 050 67 51 78, heidi.goes@gmail.com

GENT

La Progreso, Katja Lödör, Peter Benoîtlaan 117, BE-9050 Gentbrugge, tel.: 09 230 16 77, gent@esperanto.be

KALMTHOUT

La Erikejo, Mireille Storms, Douglaslaan 14, BE-2950 Kapellen, tel.: 03 666 83 19, mireillestorms@hotmail.com

KORTRIJK

La Konkordo, Piet Glorieux, Pastoor Blanckestraat 8 bus 0201, BE-8610 Kortemark, tel.: 051 62 39 28, piet.glorieux@gmail.com, Jean-Pierre Allewaert, Tarwelaan 10, BE-8500 Kortrijk, tel.: 056 20 07 96, esperantokortrijk@hotmail.com

LEUVEN

Esperanto 3000, Ivo Schenkel, Karekietenlaan 14, BE-3010 Kessel-Lo, tel.: 016 89 04 80 kaj 0486 39 28 02 ivo.schenkel@telenet.be

LIMBURG

Limburgse Esperantovereniging
Henri Schutters, Panhovenstraat 10, BE-3930 Peer, tel.: 011 63 55 92, henri.schutters@skynet.be

OOSTENDE

La Konko, Anne Brabant, anne.brabant@telenet.be
Marc Cuffez, Elisabethlaan 295, BE-8400 Oostende, tel.: 0486 36 23 65, flandrio@hotmail.be

ROESLARE / TIELT zie KORTRIJK

TIENEN

Esperanto Numismatiek Vereniging (ENA)
Info: Bert Boon, Merelhof 8, BE-3300 Tienen, tel. en fax: 0472 73 48 30 bert.boon@skynet.be

TURNHOUT

Maria Dom, Tuinbouwstraat 14, BE-2300 Turnhout, tel.: 014 41 72 92, de.groot-dom@telenet.be

www.esperanto.be/horizontaal

Giften vanaf 40,00 euro aan FEL komen in aanmerking voor belastingvermindering